

Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 8/2 2019 s. 1099-1118, TÜRKİYE

Araştırma Makalesi

TÜRKÇE ÖĞRETMENLERİNİN SÖZEL OLMAYAN İLETİŞİM DAVRANIŞLARININ İNCELENMESİ*

Ayşe ŞİMŞEK**

Sıddık BAKIR***

Geliş Tarihi: Şubat, 2019

Kabul Tarihi: Mayıs, 2019

Öz

Bu araştırmanın amacı, ortaokullarda görev yapmakta olan Türkçe öğretmenlerinin sözel olmayan iletişim davranışlarını cinsiyet ve mesleki deneyim değişkenine göre ortaya koymaktır. Betimsel nitelikteki bu çalışmada tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini, 2018-2019 eğitim öğretim yılında Erzurum ili merkez Aziziye, Palandöken ve Yakutiye İlçe Millî Eğitim Müdürlüklerine bağlı ortaokullarda görev yapan 316 Türkçe öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi ise bu okullarda görev yapan 250 Türkçe öğretmenidir. Araştırma verileri anket tekniği kullanılarak toplanmıştır. Verilerin analizinde Ki-Kare testi uygulanmıştır. Elde edilen bulgular doğrultusunda, Türkçe öğretmenlerinin sözel olmayan birçok iletişim davranışını kullanmakta olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca bu davranışların bir kısmının cinsiyet ve mesleki deneyime göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: İletişim, sözsüz iletişim, beden dili, Türkçe öğretmeni.

INVESTIGATION OF NONVERBAL COMMUNICATION BEHAVIORS OF TURKISH TEACHERS

Abstract

The aim of this study is to reveal the nonverbal communication behaviors of Turkish teachers working in secondary schools according to gender and professional experience. In this descriptive study, scanning model was used. The universe of the research consists of 316 Turkish teachers working in the secondary schools in the central districts of Erzurum in the 2018-2019 academic year. The sample of the study is 250 Turkish teachers working in these schools. Data were collected by using questionnaire technique. Chi-square test was used to analyze the data. According to the findings, it is concluded that Turkish teachers are using many nonverbal communication behaviors. In addition, it was determined that some of these behaviors showed a significant difference according to gender and professional experience.

Keywords: Communication, nonverbal communication, body language, Turkish teacher.

* Bu çalışma, 1. yazar tarafından 2. yazar danışmanlığında hazırlanan yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Öğretmen; Millî Eğitim Bakanlığı, aysece60@hotmail.com

*** Dr. Öğr. Üyesi; Atatürk Üniversitesi, K. K. Eğitim Fak., Türkçe Eğitimi ABD, SIDDIKBAKIR@hotmail.com

Giriş

İletişim, hayatın her anında var olan, farkında olarak ya da olmadan kullandığımız bir eylemler bütünüdür. İçinde yaşadıkları evrenin bir parçası olan insanlar, hem hayatlarını, soylarını devam ettirebilmek hem de huzurlu yaşayabilmek için diğer insanlarla ilişki kurma, yardımlaşma ve dayanışma ihtiyacı duymuşlardır (Alyılmaz, 2015). Toplum içerisinde yaşama gereksinimi olan insan; duygularını, düşüncelerini, kazanımlarını paylaşma; başka bir deyişle iletişimde bulunma ihtiyacı hisseder (Erol ve Erol, 2015). Toplumsal yaşamın temeli olan iletişim olmadan toplumsallaşma süreci de olmaz (Altıntaş ve Çamur, 2013).

İletişim denince akla ilk olarak, konuşma ve sözcüklerle kurulan bağ gelmektedir. Hâlbuki sözcüklerin iletişimdeki yeri oldukça azdır. Beden dilimizin ve sesimizin iletişimdeki etkisi sözcüklerden daha fazladır. Mehrabian'ın 1971 yılında yaptığı araştırmaya göre, iletişimde vücut %55, ses %38, sözcükler ise %7 oranında etkilidir. Oranlama, Dutta'ya (2011) göre de benzer şekildedir. Cooper'a (1987) göre ise, vücut %60, ses %30, sözcükler %10 oranında etkilidir.

İnsanlar farkına varmadan, içinde bulunulan ortamdaki diğer kişilerin yüz, vücut ve seslerinden bazı ipuçlarına ulaşırlar. Bu nedenle, günlük yaşantımızdaki ilişkilerin büyük bir bölümünü, yazılı ve sözlü dil değil, duyguları yansıtan sözel olmayan iletişim oluşturmaktadır (Tuna, 2014). Mimikler, vücudun duruşu, konuşma şekli, el kol hareketleri ve sesin tonu karşıdaki kişiye karşı sahip olunan hisleri yansıtır (Cüceloğlu, 2010). Sözlü iletişim, akıl, mantık ve fikirleri; sözel olmayan iletişim ise hisleri etkili anlatma aracıdır (Altıntaş ve Çamur, 2013). İnsanlar, sözsüz iletişim içinde olduklarının her zaman farkına varamadıklarından, vücut dilleri, bilinçli olarak oluşturdukları sözlü bildirimlerinden daha fazla gerçekçi bilgiler içerir (Navarro, 2017). Sözsüz davranışlar muhatabı tam sinirinden vurur. Bir hakareten daha etkilidir veya bir özürden daha faydalıdır (Schober, 2000).

Cooper (1987), sözsüz iletişim için şu gözlem yollarını belirlemiştir:

- Vücudun konumu ve durumu (egemenlik alanı, yüksekliğin avantajı, yürüme biçimi, iri yapılı olma, oturma düzeni, iş yeri görgüsü)
- Vücudun görünümü yani göstergeler (kişisel, paylaşılmış veya genel göstergeler)
- Üstünüzdekilerin etkisi
- Vücudun hareketleri (merkez, baş, poz, eller, bacaklar).

Sözsüz iletişimde göstergelerin payı büyüktür. Kişilerin eşyaları ve takılarını da kapsayan görünüşleri ve çevreleri ile ilgili bilgileri içeren inceleme öğelerine göstergeler denir. Göstergeler şu başlıklar altında değerlendirilebilir:

- Kişisel Göstergeler: Bireylerle ilgilidir. Fiziksel görünüm, giyim kuşam vb.
- Paylaşılan Göstergeler: Büro, masa, heykel ve kitaplık gibi büyük, taşınması olan şeyleri kapsar.
- Genel Göstergeler: Coğrafi farklılıkları olan daha da büyük gruplarla ilgilidir. Sadece paylaşılan değil, kamuya da açık olan şeylerdir (Cooper, 1987).

Hayatımızın her alanında yer alan sözsüz iletişim, hiç şüphesiz eğitim öğretim alanında da önemli bir role sahiptir. Sınıf içi iletişimde, öğretmenin rolü ve etkisi birçok faktörün önündedir. Öğretmen, insanlarla iletişim konusunda bir araştırmacı; sınıf da onun laboratuvarı sayılır (Thompson, 1994). Duruşu, giyim kuşamı, ses tonu, konuşması, jest ve mimikleri ile her zaman öğrencilere model olan öğretmenin beden dilini etkin olarak kullanması, yaptığı davranışların anlamlarını bilmesi gerekir. Çünkü öğrenci, zamanının büyük bir bölümünü öğretmeni ile geçirir ve onu arkadaşı, sırdaşı olarak görür (Alyılmaz ve Er, 2016). Kendinden emin duran, güler yüzlü, sınıfta gezinen, jest ve mimiklerini kullanan, sesini konuya ve ortama göre ayarlayabilen, göz teması kuran, bakımlı bir öğretmen; sürekli kürsünün arkasında duran, asık suratlı olan, kambur bir duruş sergileyen, tekdüze bir ses tonuyla konuşan öğretmene göre sınıf içi iletişimde daha başarılı olabilir.

Ulusal kültürümüzün aktarımına en müsait derslerden biri olan Türkçe dersinde de sözsüz iletişim önemli bir yer tutar. Anlama, anlatma, dinleme ve konuşma gibi temel dil becerilerinin kazandırıldığı Türkçe dersinde öğretmen, iletişimi iyi bilmelidir. Herhangi bir metni okurken jest ve mimiklerini kullanmalı, ses tonunu ve yüksekliğini sınıfa göre ayarlamalı, gerekli yerlerde vurgu yapmalıdır. Yavaş ve anlaşılır bir şekilde konuşarak, öğrencilerin konuşulanları daha rahat anlamasını sağlamalıdır (Biçer, Çoban ve Bakır, 2014). Dilin bütün inceliklerini ve zenginliğini bu şekilde öğrencilere sezdirmeli, onlarda dil bilincinin oluşmasına katkı sağlamalıdır. İletişimi sağlayan ve millî ve evrensel değerlerin aktarımına yardımcı olan dili sevdirmelidir (Mert, Alyılmaz, Bay ve Akbaba, 2009). Eğitimin önemini hissettirmelidir, çünkü bireyler ve toplumlar eğitime verdikleri değer oranında aydınlanır ve gelişirler (Bakır, 2014).

Türkçe öğretiminde hedef kitle olarak öğrenen vardır ve her şey öğrenen bireyin hedeflerine ve gereksinimlerine yöneliktir (Alyılmaz, 2018). Bu doğrultuda öğrencilerin ilgi alanlarına ve ihtiyaçlarına yönelik yöntemler tercih edilerek etkili bir öğretim sağlanmalıdır (Er, Biçer ve Bozkırlı, 2012). Dil öğretiminin başlangıçta iletişim dilini öğretmek amacıyla yapıldığı bilinmektedir (Biçer, 2012). Ancak; öğretim süreci, sözel olmayan iletişimin yoğun olduğu bir ortam olmasına rağmen, öğretmenlerin sözsüz iletişime çok az önem verdikleri görülmektedir (Akyıldız, 1989).

Yapılan literatür taramasının sonucunda, sözsüz iletişimin diğer branşlardaki öğretmenler tarafından kullanılma durumları ile ilgili bazı çalışmaların olduğu görülmüştür. Ancak Türkçe öğretmenleri ile ilgili böyle bir çalışmaya rastlanmamıştır. Sözsüz iletişimin en çok kullanılması gereken branşlardan biri olmasına rağmen, bu alanda herhangi bir çalışma yapılmamış olması bir eksiklik olarak değerlendirilmiş ve yapılan bu araştırma ile literatürdeki boşluk kısmen de olsa doldurulmak istenmiştir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, ortaokullarda görev yapmakta olan Türkçe öğretmenlerinin sözel olmayan iletişim davranışlarını ortaya koymaktır. Bu doğrultuda:

1. Türkçe derslerinde öğretmenlerin sözel olmayan iletişim davranışları cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark gösterip göstermediğini belirlemek;
2. Türkçe derslerinde öğretmenlerin sözel olmayan iletişim davranışları mesleki deneyim değişkenine göre anlamlı bir fark gösterip göstermediğini ortaya koymak amaçlanmıştır.

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, evreni, örnekleme, veri toplama aracı, süreç ve uygulama ile verilerin analizi hakkında bilgiler verilmektedir.

Araştırmanın Modeli

Türkçe öğretmenlerinin sözel olmayan iletişim davranışlarını incelemeyi amaçlayan bu çalışma, betimsel nitelik taşımaktadır. Mevcut olan durumu değiştirmek veya etkilemek planlanmadığı için de tarama modeli kullanılmıştır. Bu model, geçmişte bulunan ya da günümüzde devam eden bir olguyu değiştirmeden tasvir etmeyi hedefleyen bir araştırma biçimidir (Karasar, 2012).

Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Araştırmanın evreni; 2018-2019 eğitim öğretim yılında Erzurum ili merkez Aziziye, Palandöken ve Yakutiye İlçe Millî Eğitim Müdürlüklerine bağlı ortaokullarda görev yapan 316 Türkçe öğretmenidir. Araştırmanın örnekleme de bu okullarda görev yapan 250 Türkçe öğretmenidir. Örneklem olarak seçilen öğretmenlerin 125'i kadın, 125'i erkektir. Öğretmenler, okullarının kadrolu öğretmeni olup, kolay (gelişigüzel) örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Ücretli olarak veya görevlendirme ile çalışan öğretmenler araştırmaya dahil edilmemiştir. Doldurulan anketlerden 5 tanesi, bir madde için birden fazla seçenek işaretlendiğinden

değerlendirmeye alınmamıştır. Ayrıca, kadın ve erkek öğretmenlerin sayısını eşitlemek amacıyla rastgele seçilen 4 erkek öğretmenin doldurduğu anket de değerlendirmeye dahil edilmemiştir.

Veri Toplama Aracı

Türkçe öğretmenlerinin sözel olmayan iletişim davranışlarını belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada, ilgili literatür taraması yapıldıktan sonra verileri toplamak amacıyla anket hazırlanmıştır. Ankette bulunan ilk bölümde 2 adet demografik özellik belirleyen (cinsiyet ve mesleki deneyim) soru bulunmaktadır. Bunlar bağımlı değişkeni etkileyebileceği düşünülen bağımsız değişkenlerdir. İkinci bölümde ise öğretmenlerin sözel olmayan iletişim davranışlarını belirlemeye yönelik olan 5'li likert tipi 20 ifade yer almaktadır. Öğretmenler, her bir ifadeyle ilgili görüşlerini “kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, kararsızım, katılıyorum, kesinlikle katılıyorum” seçeneklerinden birini işaretleyerek belirtmişlerdir.

Süreç ve Uygulama

Hazırlanan anket Türkçe eğitimi olan 5 uzmana kontrol ettirilmiştir. Uzman görüşleri dikkate alınarak ankette bazı bölümler değiştirilmiştir. Başlangıçta 25 madde olarak hazırlanan ikinci bölümdeki 3 madde, yakın anlamlı olduğu için çıkarılmıştır. 2 madde ise birden fazla görüş içerdiği için elenmiş ve bu bölüm 20 maddeye düşürülmüştür. Öğretmenlerin işaretleyeceği seçenekler olumludan olumsuz doğru sıralanmışken, uzman tavsiyesiyle olumsuzdan olumluya doğru sıralanmıştır. Böylece öğretmenleri, ifadeleri okur okumaz olumlu şıkka yönlendirmekten kaçınılmıştır. Ayrıca ankette bulunan bazı olumlu ifadeler, olumsuz yargı hâline getirilmiştir. Böylece öğretmenlerin cümleleri daha dikkatli okumaları amaçlanmıştır. Ankette 1. madde ile 4. maddenin yerleri değiştirilmiştir. 4. madde, daha genel bir ifade olduğu ve öğretmenin sınıfa girişini anlattığı için bu maddenin ilk sırada olması gerektiği belirtilmiştir. Demografik değişkenlere yönelik görüşler alınarak gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Güvenirlilik analizi yapılarak anketin geneline ilişkin Cronbach Alpha değeri. 726 olarak bulunmuştur. Anketi okullarda uygulayabilmek amacıyla Erzurum Valiliği ve İl Millî Eğitim Müdürlüğünden izin alınmıştır. İzin ile birlikte bahsi geçen ilçelerdeki okullara gidilip öğretmenlerle bizzat görüşülmüş, uygulanacak olan anketin önemi ve alana katkısı üzerinde durulmuş, gönüllülük esasına göre doldurmaları istenmiştir.

Verilerin Analizi

Bu araştırmada uygulanmış olan anketten elde edilen veriler SPSS programına işlenmiş ve analiz için SPSS 21 paket programı kullanılmıştır. Verilerin analizi için Ki-Kare testi uygulanmıştır. Anketin her bir maddesine verilen cevapların, anketin birinci bölümünde yer alan 2 adet demografik özellik belirleyen değişkenlerine (cinsiyet ve mesleki deneyim) göre analizi

yapılmıştır. Bu analiz sonuçlarına göre her bir madde yorumlanmış ve ayrıca genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Bulgular

Araştırma sonucunda cinsiyet ve mesleki deneyime göre anlamlı fark çıkan maddelere dair bulgular aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

Tablo 1: Cinsiyet Değişkenine Göre Anlamlı Fark Çıkan Maddeler

	Cinsiyet	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		χ^2	p
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%		
Ayakta Ders Anlatma	Erkek					0	0	31	24,8	94	75,2	9,715	.008
	Kadın					5	4	45	36	75	60		
	Toplam					5	2	76	30,4	169	67,6		
Öğrenciye Dokunarak İletişim Kurma	Erkek	11	8,8	23	18,4	30	24	39	31,2	22	17,6	11,635	.020
	Kadın	7	5,6	9	7,2	24	19,2	55	44	30	24		
	Toplam	18	7,2	32	12,8	54	21,6	94	37,6	52	20,8		
Öğrenciyle Araya Fiziksel Mesafe Koyma	Erkek	5	4	17	13,6	18	14,4	46	36,8	39	31,3	11,562	.021
	Kadın	14	11,2	25	20	13	10,4	46	36,8	27	21,6		
	Toplam	19	7,6	42	16,8	31	12,4	92	36,8	66	26,4		
Takı veya Aksesuar Kullanma	Erkek	21	16,8	30	24	22	17,6	27	21,6	25	20	15,85	.003
	Kadın	11	8,8	16	12,8	15	12	42	33,6	41	32,8		
	Toplam	32	12,8	46	18,4	37	14,8	69	27,6	66	26,4		
Parfüm vb. Güzel Koku Kullanma	Erkek	11	8,8	20	16	24	19,2	51	40,8	19	15,2	24,034	.000
	Kadın	8	6,4	4	3,2	13	10,4	57	45,6	43	34,4		
	Toplam	19	7,6	24	9,6	37	14,8	108	43,2	62	24,8		
Hasta veya Yorgunken Verimli Ders Anlatma	Erkek	9	7,2	23	18,4	48	38,4	31	24,8	14	11,2	10,017	.040
	Kadın	7	5,6	28	22,4	30	24	50	40	10	8		
	Toplam	16	6,4	51	20,4	78	31,2	81	32,4	24	9,6		
Üzüntülü-Gergin Anlarda Verimli Ders Anlatma	Erkek	9	7,2	20	16	33	26,4	45	36	18	14,4	18,055	.001
	Kadın	9	7,2	45	36	15	12	45	36	11	8,8		
	Toplam	18	7,2	65	26	48	19,2	90	36	29	11,6		
Okulun Fiziki Şartlarından Etkilenme	Erkek	1	0,8	11	8,8	18	14,4	49	39,2	46	36,8	18,655	.001
	Kadın	8	6,4	24	19,2	6	4,8	54	43,2	33	26,4		
	Toplam	9	3,6	35	14	24	9,6	103	41,2	79	31,6		

Tablodaki veriler doğrultusunda cinsiyet değişkenine ait bulgular aşağıda özetlenmiştir:

- Erkek öğretmenler, kadın öğretmenlere göre öğrencilerle aralarında fiziksel anlamda mesafe olmasına daha fazla özen gösterdiklerini belirtmişlerdir.

- Kadın öğretmenler erkek öğretmenlere göre takı ve aksesuarı daha fazla kullandıklarını belirtmiştir.
- Kadın öğretmenler erkek öğretmenlere göre parfüm vb. güzel kokuları daha fazla kullandıklarını belirtmiştir.
- Kadın öğretmenler erkek öğretmenlere göre hasta veya çok yorgun olunan günlerde daha verimli ders anlattıklarını belirtmiştir.
- Kadın öğretmenler üzüntülü, sinirli veya gergin oldukları günlerde erkek öğretmenlere göre daha verimli ders anlattıklarını belirtmişlerdir.
- Erkek öğretmenler, kadın öğretmenlere göre okulun fiziki şartlarının ders anlatımlarını daha fazla etkilediğini belirtmişlerdir.

Cinsiyet değişkenine göre anlamlı fark çıkmayan maddeler ise şunlardır:

- Her iki cinsiyet de sınıf ortamının ısısının, ders anlatma performansını etkilediğini belirtmiştir.
- Her iki cinsiyet de havanın yağmurlu veya kapalı olduğu günlerde ders anlatmak isteyeceğini belirtmiştir.
- Her iki cinsiyet de okulda idarecilerle, velilerle ve meslektaşlarıyla olan ilişkilerinin ders anlatımını etkilediğini belirtmiştir.
- Her iki cinsiyet de sınıfa girdikleri andan itibaren kendinden emin, dik bir duruş sergilediklerini, güler yüzlü olduklarını, öğrencilerin dikkatini çekmek için sınıf içinde gezindiklerini belirtmiştir.
- Her iki cinsiyet de ses tonlarını konuya ve sınıfın durumuna göre ayarlayabildiklerini, olması gereken yerlerde vurgu yapıp gereksiz sesler çıkarmadıklarını belirtmiştir.
- Her iki cinsiyet de ders anlatırken veya tahtayı kullanırken yüzlerinin öğrencilere dönük olduğunu, öğrencilerle göz teması kurduklarını belirtmiştir.
- Yapılan çalışmada öğretmenler, olumlu beden dili hareketlerini uygulama bakımından kendilerini olumlu olarak değerlendirmiş; verimli bir eğitim öğretim ortamı için bu hususlara dikkat ettiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 2: Mesleki Deneyim Değişkenine Göre Anlamlı Fark Çıkan Maddeler

	Mesleki Deneyim	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		χ^2	p
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%		
Yüzün Öğrenciye Dönük Olması	1-5 Yıl					2	6.9	6	20.7	21	72.4	20.809	.008
	6-10 Yıl					0	0.0	23	43.4	30	56.6		
	11-15 Yıl					0	0.0	33	39.3	51	60.7		
	16-20 Yıl					0	0.0	16	32.0	34	68.0		
	21 ve Üzeri					0	0.0	9	26.5	25	73.5		
	Toplam					2	0.8	87	34.8	161	64.4		
Mimikleri Kullanma	1-5 Yıl			0	0.0	0	0.0	9	31.0	20	69.0	34.047	.001
	6-10 Yıl			0	0.0	5	9.4	23	43.4	25	47.2		
	11-15 Yıl			0	0.0	0	0.0	21	25.0	63	75.0		
	16-20 Yıl			1	2.0	0	0.0	24	48.0	25	50.0		
	21 ve Üzeri			0	0.0	0	0.0	13	38.2	21	61.8		
	Toplam			1	0.4	5	2.0	92	36.0	154	61.6		
Öğrenci ile Göz Teması Kurma	1-5 Yıl							3	10.3	26	89.7	15.922	.003
	6-10 Yıl							19	35.8	34	64.2		
	11-15 Yıl							22	26.2	62	73.8		
	16-20 Yıl							13	26.0	37	74.0		
	21 ve Üzeri							1	2.9	33	97.1		
	Toplam							58	23.2	192	76.8		
Öğrenci ile Araya Fiziksel Mesafe Koyma	1-5 Yıl	0	0.0	4	13.8	0	0.0	18	62.1	7	24.1	52.261	.000
	6-10 Yıl	1	1.9	8	15.1	6	11.3	19	35.8	19	35.8		
	11-15 Yıl	2	2.4	23	27.4	7	8.3	29	34.5	23	27.4		
	16-20 Yıl	10	20.0	5	10.0	12	24.0	14	28.0	9	18.0		
	21 ve Üzeri	6	17.6	2	5.9	6	17.6	12	35.3	8	23.5		
	Toplam	19	7.6	42	16.8	31	12.4	92	36.8	66	26.4		
Kıyafetin Temiz ve Uyumlu Olması	1-5 Yıl			0	0.0	0	0.0	3	10.3	26	89.7	32.442	.001
	6-10 Yıl			0	0.0	0	0.0	23	43.4	30	56.6		
	11-15 Yıl			4	4.8	5	6.0	15	17.9	60	71.4		
	16-20 Yıl			0	0.0	0	0.0	12	24.0	38	76.0		

								0	8		
	21 ve Üzeri			0	0.0	0	0.0	9	26.5	25	73.5
	Toplam			4	1.6	5	2.0	62	24.8	179	71.6
Parfüm vb. Güzel Koku Kullanma	1-5 Yıl	1	3.4	1	3.4	1	3.4	18	62.1	8	27.6
	6-10 Yıl	3	5.7	6	11.3	7	13.2	23	43.4	14	26.4
	11-15 Yıl	10	11.9	4	4.8	12	14.3	37	44.0	21	25.0
	16-20 Yıl	3	6.0	10	20.0	12	24.0	16	32.0	9	18.0
	21 ve Üzeri	2	5.9	3	8.8	5	14.7	14	41.2	10	29.4
	Toplam	19	12.8	24	18.4	37	14.8	108	43.2	62	24.8
Havanın Kapalı Olduğu Günlerde Ders Anlatmayı İsteme	1-5 Yıl	7	24.1	14	48.3	7	24.1	0	0.0	1	3.4
	6-10 Yıl	25	47.2	15	28.3	6	11.3	7	13.2	0	0.0
	11-15 Yıl	26	31.0	32	38.1	9	10.7	12	14.3	5	6.0
	16-20 Yıl	19	38.0	22	44.0	3	6.0	2	4.0	4	8.0
	21 ve Üzeri	14	41.2	16	47.1	0	0.0	0	0.0	4	11.8
	Toplam	91	36.4	99	39.6	25	10.0	21	8.4	14	5.6
Sınıf Ortamının Isısından Etkilenme	1-5 Yıl	1	3.4	2	6.9	6	20.7	10	34.5	10	34.5
	6-10 Yıl	1	1.9	8	15.1	10	18.9	23	43.4	11	20.8
	11-15 Yıl	0	0.0	7	8.3	12	14.3	45	53.6	20	23.8
	16-20 Yıl	4	8.0	7	14.0	8	16.0	14	28.0	17	34.0
	21 ve Üzeri	3	8.8	8	23.5	0	0.0	19	55.9	4	11.8
	Toplam	9	3.6	32	12.8	36	14.4	111	44.4	62	24.8
Okulun Fiziki Şartlarından Etkilenme	1-5 Yıl	1	3.4	3	10.3	0	0.0	17	58.6	8	27.6
	6-10 Yıl	3	5.7	5	9.4	10	18.9	18	34.0	17	32.1
	11-15 Yıl	1	1.2	11	13.1	6	7.1	44	52.4	22	26.2
	16-20 Yıl	2	4.0	5	10.0	5	10.0	16	32.0	22	44.0
	21 ve Üzeri	2	5.9	11	32.4	3	8.8	8	23.5	10	29.4
	Toplam	9	3.6	35	14.0	24	9.6	103	41.2	79	31.6

Tablodaki veriler doğrultusunda mesleki deneyim değişkenine ait bulgular aşağıda özetlenmiştir:

- Mesleki deneyimi 21 yıl ve üzeri olanlar, diğerlerine göre yüzleri öğrencilere dönük olarak daha fazla ders anlattıklarını belirtmişlerdir.

- Mesleki deneyimi 11-15 yıl olanlar, mimiklerini diğerlerine göre daha etkili kullandıklarını belirtmişlerdir.
- Mesleki deneyimi 21 yıl ve üzeri olanlar, diğerlerine göre öğrencilerle konuşurken veya ders anlatırken daha fazla göz teması kurduklarını belirtmişlerdir.
- Mesleki deneyimi 1-5 yıl olanlar, diğerlerine göre öğrencilerle aralarında fiziksel anlamda mesafe olmasına özen gösterdiklerini, onlara fazla yaklaşmadıklarını belirtmişlerdir.
- Mesleğe yeni başlayanlar, kıyafetlerinin temiz ve uyumlu olmasına daha fazla dikkat ettiklerini belirtmişlerdir.
- Mesleğe yeni başlayanlar, diğerlerine göre kişisel bakımın bir parçası olan güzel kokuya daha fazla önem verdiklerini belirtmişlerdir.
- Öğretmenler genellikle havanın kapalı veya yağmurlu oluşunun ders anlatımı üzerinde etkili olmadığını belirtmişlerdir. Bununla birlikte mesleki deneyimleri 21 yıl ve üzeri olanlar, diğerlerine göre yağmurlu havalardan daha az etkilendiklerini belirtmişlerdir.
- Mesleki deneyimi 11-15 yıl olanlar, diğerlerine göre sınıf ortamının ıslısından daha fazla etkilendiklerini belirtmişlerdir.
- Mesleğe yeni başlayanlar, diğerlerine göre okulun fiziki şartlarından daha fazla etkilendiklerini belirtmişlerdir.

Araştırmanın diğer maddelerinde mesleki deneyime göre anlamlı fark çıkmamıştır.

Sonuç ve Tartışma

Edinilen bulgulara göre -ayakta verimli ders anlatma bakımından- kadın öğretmenlerin, erkek öğretmenlere göre daha erken yoruldukları; erkek öğretmenler kadar uzun süreli ayakta ders anlatamadıkları sonucu çıkarılabilir. Özdayı (1997) da yaptığı çalışmada, kadınların erkeklere göre daha fazla zihinsel ve fiziksel yorgunluk hissettikleri bulgusuna ulaşmıştır. Özbent (2007) ise yaptığı çalışmada, kürsünün arkasında oturarak çalışan öğretmenlerin, sınıf içinde ayakta ders anlatanlara göre daha az sevildiklerini belirtmiştir. Aynı çalışmada, ders anlatmak için ayağa kalkmayı iletişim sinyali hâline getiren bir öğretmenin, ayağa her kalkışında öğrencilerin kendisini dikkatli dinleyeceği vurgulanmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre kadın öğretmenlerin, erkek öğretmenlere göre öğrencilere dokunarak, onlarla daha yakın iletişim kurdukları tespit edilmiştir. Bu sonucun çıkmasında; kadınların annelik içgüdüleriyle dokunmaya, sarılmaya daha meyilli olmalarının ve ergenlik

döneminde öğrencilerde yanlış anlaşılmalara mahal vermemek için erkek öğretmenlerin dokunma ögesinden uzak durmalarının etkili olduğu söylenebilir. Çakmak ve Aktan (2016) yaptıkları çalışmada, kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre öğrencileri ile iletişimde daha başarılı olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca Celep ve Erdoğan'ın (2002) yaptıkları çalışmada kadın öğretmenlerin, öğretmen-öğrenci ilişkilerinde annelik güdüsüyle daha olumlu tutum sergiledikleri sonucu ortaya çıkmıştır. Erdem ve Okul'un (2015) yaptıkları çalışmada, kadın öğretmenler erkek öğretmenlere göre öğrencilerle iletişim konusunda kendilerini daha yeterli bulmuşlardır. Geçer ve Deryakulu'nun (2004) yaptıkları çalışmada ise öğrencilerin, kadın öğretmenleri, erkek öğretmenlere göre kendilerine daha yakın buldukları sonucu çıkmıştır. Yapılan bu araştırmalar, bu çalışmada elde edilen sonucu destekler niteliktedir. Uysal'ın (2013) yaptığı çalışmada ise özellikle ortaöğretimde görev yapan öğretmenlerin, açıklanabilir gerekçelerle birlikte, dokunma davranışını tercih etmedikleri görülmektedir. Erdem ve Okul'un (2015) yaptıkları çalışmada, sınıf öğretmenleri diğer maddelere göre en düşük puanı “Öğrencilerime dokunarak konuştuğum olur.” maddesine vererek, dokunma davranışını daha az kullandıklarını belirtmişlerdir. Sadioğlu'nun (2018) yaptığı çalışmada, öğrencinin başını okşama ve sırtına dokunma davranışlarını gösteren öğretmen adaylarının oranı %20'dir. Aynı çalışmadaki bulgulara göre, öğretmen adayları öğrencilerin sırtına genellikle destek olmak amacıyla dokunduklarını belirtmişlerdir. Yapılan çalışmalarda da görüldüğü üzere öğretmenlerin dokunma davranışını genellikle tercih etmedikleri söylenebilir.

Her iki öğretmen grubunun fiziksel mesafeyi koruduğu anlaşılırken; erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlere göre öğrencilerle aralarında fiziksel anlamda daha fazla mesafe olmasına özen gösterdikleri sonucu çıkarılabilir. Sadioğlu'nun (2018) çalışmasında, cinsiyet ayrımı yapılmadan, öğretmen adaylarının %55'inin, öğrencilerin mahrem alanlarına girmedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Aynı çalışmada, öğretmen adaylarının en çok kullandıkları alanın “sınıfın tamamını göreceğ uzaklık” olduğu tespit edilmiştir.

Takı ve aksesuar kullanma oranının kadın öğretmenlerde daha yüksek olduğu görülmüştür. Kadınların takı ve aksesuarı daha fazla sevmesi ve kullanması, bu sonuçta etkili olabilir. Altıntaş ve Çamur'un (2013) yaptığı çalışmada, daha çok bayanların kullandığı takı ve aksesuarların birer araç olduğu ve bunlarla çevreye çeşitli mesajlar verildiği vurgulanmıştır. Bu mesajlardan bazıları; kişinin sosyal konumu, içinde bulunduğu çevresi, inançları, ekonomik düzeyi, sahip olduğu dünya görüşü ve psikolojik durumudur. Cooper'a (1987) göre gözlük, aksesuar olarak kadınlar için daha değerlidir, çünkü onlara iş kadını görünümünü kazandırır ve onları güçlü gösterir.

Kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre, parfüm *vb.* güzel kokuları daha fazla kullandıkları belirlenmiştir. Bu bulgudan hareketle erkek öğretmenlerin, kadın öğretmenler kadar parfüm kullanmaya özen göstermedikleri sonucu çıkarılabilir. Çalışkan (2003) tarafından yapılan araştırmada da, bayan öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre güzel koku *vb.* şeyleri daha fazla kullandıkları tespit edilmiştir.

Kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre, hastalandığı veya çok yorgun olduğu günlerde daha verimli ders anlattıkları tespit edilmiştir. Bu bulguya göre kadın öğretmenlerin, hasta veya yorgun olduklarında erkek öğretmenlere göre daha dayanıklı ve dirayetli durarak, yılmadan, verimli ders anlatabildikleri sonucu çıkarılabilir. Cooper (1987) ise, cinsiyet ayrımı yapmadan, sağlık sorunlarının iletişimde son derece etkili olduğunu belirterek, kendimizi iyi hissetmediğimiz zamanlarda çalışmalarımızda etkili olamayacağımızı vurgulamıştır.

Kadın öğretmenlerin üzüntülü, sinirli veya gergin oldukları günlerde, bu ruh hâllerini sınıf ortamına yansıtmadıkları; erkek öğretmenlere göre böyle anlarda daha verimli ders anlatabildikleri sonucu çıkarılabilir. Özben ve Argun'un (2003) yaptığı çalışmada, erkek öğretmenlerin umutsuzluk düzeyi, bayan öğretmenlerinkinden daha fazla çıkmıştır. Aynı çalışmadan elde edilen bulgulara göre, erkekler bu duyguyu kadınlardan daha fazla yaşamaktadır. Başol ve Altay'ın (2009) yaptığı çalışmada, erkek öğretmenlerin duygusal tükenmişliği yüksek bulunmuştur. Aydemir (2018), duygusal tükenmişlik yaşayan insanların işlerinde konsantrasyon güçlüğü, hevesizlik, yapılan işe yönelik ilgi kaybı, çalışmaya direnç gösterme gibi duygusal belirtiler gösterdiklerini belirtmiştir. Gökdağ'a (2014) göre; öğretmenin yüzüne, ses tonuna ya da duruşuna yansıyan bezginlik, sinirlilik öğrencinin derse olan ilgisini olumsuz olarak etkiler; çünkü öğretmen, ağzı kadar yüzü ve gözleri ile de konuşur. Akar'a (2014) göre; öğretmenlerin maddi ve manevi olarak motivasyonlarının artırılması, ihtiyaçlarının giderilmesi gerekmektedir. Böylece güdülenen öğretmen, öğrenci başarısının artmasında ve istenilen davranışların oluşmasında etkin rol oynar.

Bulgulardan hareketle, okulun fiziki şartlarının erkek öğretmenler için daha önemli olduğu sonucu çıkarılabilir. Gürsel (2014) de yaptığı çalışmada, cinsiyet ayrımı yapmadan, okulun fiziksel yapısının, eğitimin niteliği ve kalitesini etkilediğini belirtmiştir.

Her iki cinsiyet için de sınıf ortamının ısısının, ders anlatma performansını etkilediği söylenebilir. Tutkun (2014) yaptığı çalışmada; sınıf ortamının çok sıcak veya soğuk oluşunun fiziksel rahatsızlıklara, ilginin dağılmasına, zihnin gevşemesine neden olduğunu ve derse odaklanmayı zorlaştırdığını belirtmiştir.

Her iki cinsiyete göre, havanın yağmurlu veya kapalı olması ders anlatma performansını etkilememektedir. Cooper (1987) ise yaptığı çalışmada, bu bulguya ters olarak, havanın davranışlar üzerinde büyük etkisinin olduğunu belirterek, sürekli yağmur yağan günlerde öğretmenlere zamanın hiç geçmiyormuş gibi geldiğini vurgulamıştır.

Bulgulara göre; her iki cinsiyet için de okulda idarecilerle, velilerle ve meslektaşlarıyla olan ilişkilerin ders anlatımında etkili olduğu söylenebilir. Bayrakdar'ın (2014) yaptığı çalışmada, mülakat yapılan öğretmenlerin önemli bir kısmı, okul idarecileri ve meslektaşlarından bekledikleri sosyal desteği alamadıklarını, bu nedenle de tükenmişlik hissi yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Bu öğretmenlerin büyük bir kısmı, meslektaşları ve okul idarecileri ile çok iyi anlaşacakları bir okul hayali ile göreve başladıklarını; ancak ilerleyen zamanlarda bu beklentilerine karşılık bulamamaları sebebiyle hayal kırıklığı yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Bulgular doğrultusunda; her iki cinsiyetin de sınıfa girdikleri andan itibaren kendinden emin, dik bir duruş sergiledikleri, güler yüzlü oldukları, öğrencilerin dikkatini çekmek için sınıf içinde gezindikleri belirlenmiştir. Sadioğlu'nun (2018) yaptığı çalışmada ise, öğretmen adaylarının sadece yarısının sınıf içinde dolaşarak ders anlattıkları tespit edilmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre, her iki cinsiyet için de ses tonlarını konuya ve sınıfın durumuna göre ayarlayabildikleri, olması gereken yerlerde vurgu yapıp gereksiz sesler çıkarmadıkları söylenebilir. Erdem ve Okul'un (2015) yaptığı çalışmada da öğretmenler, ses tonunu ayarlama konusunda kendilerini olumlu değerlendirmiştir.

Bulgulara göre; her iki cinsiyetin de ders anlatırken veya tahtayı kullanırken yüzlerinin öğrencilere dönük olduğu, öğrencilerle göz teması kurdukları belirlenmiştir. Sadioğlu'nun (2018) yaptığı çalışmada da öğretmenler, aynı hususa dikkat ettiklerini belirtmişlerdir.

Yapılan çalışmada öğretmenlerin, olumlu beden dili hareketlerini uygulama bakımından kendilerini olumlu olarak değerlendirdikleri; verimli bir eğitim öğretim ortamı için bu hususlara dikkat ettikleri görülmüştür. Şen (2006), Kaya (2011) ve Uysal (2013) yaptıkları çalışmalarda, bahse konu olan bu olumlu beden dili hareketlerinden öğrencilerin olumlu; olumsuz beden dili hareketlerinden ise olumsuz etkilendiklerini belirtmişlerdir. Gökçeli'nin (2013) yaptığı çalışmada da araştırma bulguları; öğretmenin jest ve mimiklerini etkili kullanması ile göz teması kurmasının, olumlu eğitim ortamı sağladığı ve bu davranışların öğrencilerin hoşuna gittiği vurgulanmıştır. Bağcı'nın (2008) yaptığı uygulamada ise, beden dillerine dikkat eden öğretmenlerin derslerinde öğrencilerin ilgi ve başarılarının arttığı görülmüştür. Üstünel'in (2011) çalışmasında ise sözsüz iletişimin bilinçli ve etkin bir şekilde kullanılmasının eğitim

alanında kişiler arası her türlü ilişkiyi güçlendirdiği, çatışmaları azalttığı ve her alanda başarıyı arttırdığı tespit edilmiştir.

Mesleki deneyimi 21 yıl ve üzeri olanlar, diğerlerine göre yüzleri öğrencilere dönük olarak daha fazla ders anlattıklarını belirtmişlerdir. Bu becerinin, kıdemle birlikte gelen deneyimle ilişkili olduğu düşünülebilir. Kıldan (2011), yaptığı çalışmada öğretmenlerdeki tecrübe yılının, öğrenci-öğretmen iletişimde en önemli etken olduğunu belirtip, tecrübeli öğretmenlerin öğrencilerle daha iyi ilişki kurduğunu vurgulamıştır. Nacar ve Tümkaya'nın (2011) yaptıkları çalışmada; yaşı büyük olan öğretmenlerin, küçük olanlara göre iletişim becerilerini daha iyi ve etkili kullandıkları belirtilmiştir. Şeker (2000) de yaptığı çalışmada, mesleki deneyimi az olan öğretmenlerin iletişim yeteneklerinin zayıf olduğunu, mesleki deneyimi 16-25 yıl arasında olan öğretmenlerin ise iletişim becerilerinin daha iyi olduğunu belirtmiştir.

Öğretmenlerin çoğunlukla mimiklerini kullandıkları ancak mesleki deneyimi 11-15 yıl olanların, mimiklerini diğerlerine göre daha etkili kullandıkları söylenebilir. Özbent (2007) de yaptığı çalışmada, jest ve mimiklerin kullanımının önemini belirterek, bu hareketler yasaklanacak olursa konuşmanın doğallığının kaybolacağı hatta insanların konuşamaz hâle geleceğini vurgulamıştır.

Mesleki deneyimi 21 yıl ve üzeri olanlar, diğerlerine göre öğrencilerle konuşurken veya ders anlatırken daha fazla göz teması kurduklarını belirtmişlerdir. Bu sonucun da tecrübe ile ilişkili olduğu düşünülebilir. Düzgün ve Selçuk'un (2018) yaptığı çalışmada da kıdem değişkenine göre odaklanma süresi anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Buna göre, mesleki kıdemi fazla olan öğretmenler, diğerlerine göre öğrencilerle daha fazla göz teması kurmaktadır. Aynı çalışmadaki bulgulara göre, öğretmenlerin derste öğrencileriyle gerçekleştirdiği göz teması kurma davranışları ile öğrencilerin akademik başarı düzeyleri arasında ilişki ve etkileşim olduğu düşünülmüştür.

Araştırma sonucuna göre mesleki deneyimi 1-5 yıl olanların, diğerlerine göre öğrencilerle aralarında fiziksel anlamda mesafe olmasına özen gösterdikleri, onlara fazla yaklaşmadıkları tespit edilmiştir. Göreve yeni başlayan öğretmenler ile öğrenciler arasında yaş farkının az olması ve yanlış anlaşılmaya mahal vermemek amacıyla bu öğretmenlerin mesafe konusunda temkinli oldukları söylenebilir. Çalışkan ve arkadaşları (2010) da yaptıkları çalışmada, öğretmenlerin öğrencilerin kişisel alanlarına onlarla ilişkileri ilerledikçe girebildiklerini belirtmişlerdir.

Öğretmenlerin çoğunlukla kıyafetlerinin temiz ve uyumlu olmasına dikkat ettikleri, ancak mesleğe yeni başlayanların, bu hususa daha fazla önem verdikleri söylenebilir. Benzer'in 2015 yılında yaptığı çalışmada, öğretmenin dış görünüşüne önem vermesi gerektiği vurgulanmıştır. Aynı çalışmada kılık kıyafetle ilgili olarak öğrencilerin; öğretmenin ayakkabısının topuğundan, giysilerinin renklerine kadar her detayı inceledikleri, kıyafetlerinin temiz ve uyumlu olmasından hoşlandıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Bu sonuç, dış görünüşün öğrenciler üzerindeki etkisini göstermesi bakımından önemlidir.

Mesleğe yeni başlayan öğretmenler, diğerlerine göre kişisel bakımın bir parçası olan güzel kokuya daha fazla önem verdiklerini belirtmişlerdir. Günümüzde, önceki yıllara göre, parfüm kullanmanın kişisel bakımın vazgeçilmez bir ögesi olarak düşünülmesi, bu sonucun çıkmasında etkili olabilir. Bu konu ile ilgili yapılan çalışmalarda, genellikle mesleki deneyim değişkeninden çok cinsiyet değişkenine değinilmiştir. Sarıkaya ve Altunışık'ın (2011) yaptıkları çalışmada, kadınların erkeklere oranla temiz ve güzel kokma konusuna daha fazla önem verdiklerini belirtilmiştir. Çalışkan (2003) da yaptığı çalışmada, bayan öğretmenlerin erkeklere oranla, güzel kokuları daha fazla kullandıklarını tespit etmiştir.

Öğretmenler genellikle havanın kapalı veya yağmurlu oluşunun ders anlatımı üzerinde etkili olmadığını belirtmişlerdir. Bununla birlikte mesleki deneyimleri 21 yıl ve üzeri olanlar, diğerlerine göre yağmurlu havalardan daha az etkilendiklerini belirtmişlerdir. Cooper (1987) ise, yaptığı çalışmada bu bulguya ters olarak, havanın davranışlar ve ders anlatma performansı üzerinde etkisinin büyük olduğunu vurgulamıştır.

Araştırmaya dahil olan öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu sınıf ortamındaki ısının, ders anlatma performansını etkilediğini belirtmiştir. Akbaba ve Turhan (2016) da yaptıkları çalışmada, eğitim öğretim ortamının ısı ve nem değerlerinin, öğrenci ve öğretmenlerin derse odaklanmalarında önemli bir faktör olduğunu belirtmişlerdir.

Mesleğe yeni başlayanların, diğerlerine göre okulun fiziki şartlarından daha fazla etkilendikleri, teknolojik araçlara daha çok gereksinim duydukları söylenebilir. Mesleki kıdemi fazla olanlara göre ise bu durumun dersin verimli işlenmesi için önemli bir faktör olmadığı sonucu çıkarılabilir. Göksoy'un (2017) yaptığı çalışmada da, okullardaki fiziki şartların yeterliliğinin okuldan okula ve aynı okulda kişiden kişiye değiştiği ve farklı algılandığı belirtilmiştir.

Araştırmanın diğer maddelerinde mesleki deneyime göre anlamlı fark çıkmamıştır.

Öneriler

1. Okulların fiziki şartları (ısı, ulaşım, kantin, teknolojik donanım vb.), verimli ders anlatımını destekleyecek nitelikte hazırlanmalıdır.
2. İdareciler ve veliler, öğretmenlerin motivasyonunda olumsuzluğa sebep olabilecek iletişim davranışlarından kaçınmalıdır. Sosyal faaliyetlerle öğretmenlerin meslektaşlarıyla samimi ve güzel bir iletişim kurmaları desteklenmelidir.
3. Öğretmenler, kişisel bakımlarına dikkat etmelidir. Öğrencilerle konuşurken ve ders anlatırken göz teması kurulmalı, yüzün öğrencilere dönük olmasına özen gösterilmelidir.
4. Bu araştırmada sadece Erzurum ili Aziziye, Palandöken ve Yakutiye ilçelerinde görev yapmakta olan Türkçe öğretmenlerinin görüşlerine başvurulmuştur. Diğer ilçelerde veya illerde çalışan öğretmenlerin de görüşleri alınabilir ve kapsam genişletilebilir.
5. Konu ile ilgili yapılacak araştırmalarda, öğretmen görüşlerinin yanında öğrenci görüşlerine de başvurulabilir. Böylece öğrencilerin, öğretmenlerin sözsüz iletişim davranışlarını ne düzeyde algıladığı sonuçlarına ulaşılabilir.
6. Konu, anket dışında gözlem vb. yöntemlerle de araştırılabilir.

Kaynaklar

- Akbaba, A. ve Turhan, M. (2016). İlköğretim okul binalarının fiziksel sorunlarına ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi (Van ili örneği). *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 12, 341-357.
- Akyıldız, H. (1989). Öğretmen özelliklerinin öğretim sürecine etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 13(74), 43-52.
- Altıntaş, E. ve Çamur, D. (2013). *Beden dili sözsüz iletişim*. Ankara: Mentis Yayıncılık.
- Alyılmaz, C. (2015). *İpek yolu kavşağının ölümsüzlük eserleri*. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Alyılmaz, C. ve Er, O. (2016). Yabancılara Türkçe öğretimi uygulamalarında öğretmenlerin kültürel farkındalık oluşturmadaki etkisinin değerlendirilmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5(3), 1392-1413.
- Alyılmaz, S. (2018). Türkçe öğretiminde hedef kitlenin / “öğrenen”in önemi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(4), 2452-2463.
- Bağcı, M. (2008). *Öğretmenin beden dilinin öğrenciler tarafından algılanması*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bakır, S. (2014). Bir eğitim kurumu olarak ahilik ve Hülya Taş'ın “günümüz Bursa esnafında ahilik kültüründen izler” adlı eseri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 3(1), 406-415.

- Başol, G. ve Altay, M. (2009). Eğitim yöneticisi ve öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. *Kurum ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 15(58), 191-216.
- Bayraktar, N. (2014). Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin mesleklerinden beklentileri ve mesleki tükenmişlik algıları. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(37), 40-60.
- Benzer, A. (2015). Türkçe öğretiminde beden dili kullanımının öğrenme ve tutum üzerindeki rolü. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(1), 33-47.
- Biçer, N. (2012). Hunlardan günümüze yabancılara Türkçe öğretimi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 1(4), 107-133.
- Biçer, N., Çoban, İ. ve Bakır, S. (2014). Türkçe öğrenen yabancı öğrencilerin karşılaştığı sorunlar: Atatürk Üniversitesi örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(29), 125-135.
- Celep, C. ve Erdoğan, S. (2002). Ortaöğretimde olumlu öğretmen-öğrenci ilişkileri. *Eğitim ve Bilim*, 27 (124), 13-22.
- Cooper, K. (1987). *Sözsüz iletişim*. (T. Yalkı, çev.). İstanbul: İlgı Yayınları.
- Cüceloğlu, D. (2010). *İnsan ve davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çakmak, V. ve Aktan, E. (2016). Öğretmen öğrenci iletişiminin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(56), 83-97.
- Çalışkan, N. (2003). *Sınıf öğretmenlerinin sözel olmayan iletişim davranışlarının değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çalışkan N., Karadağ E. ve Çalışkan N. F. (2010). *Eğitim iletişim ve öğretmenin beden dili*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Dutta, A. (2011). *Çağdaş yaşamın sessiz dili-beden dili*. İstanbul: Arunas Yayıncılık.
- Düzgün, S. ve Selçuk, Z. (2018). Sözsüz iletişim becerilerinden öğretmenlerin öğrencilerle göz teması kurma davranışlarının bazı değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Erciyes İletişim Dergisi*, 5(4), 771-795.
- Er, O., Biçer, N. ve Bozkırlı, K. Ç. (2012). Yabancılara Türkçe öğretiminde karşılaşılan sorunların ilgili alan yazını ışığında değerlendirilmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 1(2), 51-69.
- Erdem, A. R. ve Okul, Ö. (2015). Sınıf öğretmenlerinin öğrencilerle iletişim becerileri. *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 1-8.
- Erol, K. ve Erol, E. E. (2015). Dil-iletişim ilişkisi kapsamında beden dilinin işlevi. *International Journal of Social Science*, 35, 89-97.
- Geçer, A. ve Deryakulu, D. (2004). Öğretmen yakınlığının öğrencilerin başarıları, tutumları ve güdülenme düzeyleri üzerindeki etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 40, 518-543.
- Gökçeli, S. (2013). Lise öğrencilerinin öğretmenlerin beden diline yönelik tutumları: Adana-Kozan Fatih Anadolu Lisesi örnekleme. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Türkçenin Eğitimi Öğretimi Özel Sayısı*, 11, 543-572.
- Göksoy, S. (2017). Okulların altyapı yeterliliği. *Uluslararası Liderlik Eğitimi Dergisi*, 1(1), 9-15.

- Gürsel, M. (2014). Öğretim yılı öncesi hazırlıklar. Z. Kaya (Yay. haz.), *Sınıf yönetimi içinde (ss. 339-358)*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi*. (24. baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kaya, İ. (2011). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin beden dili hareketlerinin öğrencilerin sosyal bilgiler dersine ilişkin tutumlarına etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kıldan, A. O. (2011). Öğretmen-çocuk ilişkilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 103-120.
- Mehrabian, A. (1971). *Silent messages*. Belmont: Wadsworth Publishing Company.
- Mert, O., Alyılmaz, S., Bay, E. ve Akbaba, S. (2009). Orhun yazıtlarındaki toplumsal değerlerin öğretmen adayları tarafından algılanma düzeyleri üzerine inceleme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(9), 279-287.
- Nacar, F. S. ve Tümkaya, S. (2011). Sınıf öğretmenlerinin iletişim ve kişiler arası problem çözüme becerilerinin incelenmesi. *İlköğretim Online*, 10(2), 493-511.
- Navarro, J. (2017). *Beden dili*. İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Özben, Ş. ve Argun, Y. (2003). İlköğretim öğretmenlerinin umutsuzluk ve tükenmişlik düzeyleri üzerine bir araştırma. *Ege Eğitim Dergisi*, 1(3), 36-48.
- Özbent, S. (2007). Sınıfta beden dili. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27(2), 259-289.
- Özdayı, N. (1997). Liselerde görev yapan öğretmenlerin eğitim ortamlarının değerlendirilmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9, 311-319.
- Sadioğlu, Ö. (2018). Öğretmenlik uygulaması alan sınıf öğretmeni adaylarının sınıfta kullandıkları beden dilinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 45, 190-209.
- Sarıkaya, N. ve Altunışık, R. (2011). Kişisel bakım olgusu ve kişisel bakım ürünlerine yönelik tüketici tutum ve tercihlerini etkileyen faktörler üzerine bir araştırma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(2), 389-413.
- Schober, O. (2000). *Beden dili*. (S. Özbent, çev.). İstanbul: Arion Basım Yayın.
- Şeker, A. (2000). *Sınıf öğretmenlerinin iletişim becerileri ile sınıf atmosferi arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şen, S. (2006). *Anadolu otelcilik ve turizm meslek lisesi öğretmenlerinin beden dilinin kullanma düzeylerinin belirlenmesine yönelik bir araştırma* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezinden edinilmiştir. (Tez No. 187699).
- Thompson, J. J. (1994). Sözcüklerle dökülmeyenler sınıfta sözsüz iletişim (A. Ergin, çev.). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 27(2), 529-546.
- Tuna, Y. (2014). Etkili iletişimde bilişsel, duyuşsal ve davranışsal süreçler. U. Demiray (Yay. haz.) *Etkili iletişim içinde (ss. 203-222)*. Ankara: Akademi Yayıncılık.
- Tutkun, Ö. F. (2014). Sınıf düzeni. Z. Kaya (Yay. haz.), *Sınıf yönetimi içinde (ss. 235-265)*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Uysal, B. (2013). *Din kültürü ve ahlâk bilgisi öğretmenlerinin beden dilini kullanma yeterlilik düzeyi (Tuzla örneği)* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezinden edinilmiştir. (Tez No. 350815)
- Üstünel, G. (2011). *Etkili iletişim becerileri ve beden dili* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezinden edinilmiştir. (Tez No. 297731)

Extended Abstract

Introduction

Communication is a set of actions that we use at any moment in life, with or without awareness. People who need to live in society; sharing feelings, thoughts; need to communicate briefly. (Erol ve Erol, 2015).

When the communication is mentioned, the first thing that comes to mind is the connection established with speech and words. However, the place of words in communication is very low. The effect of our body language and voice on communication is more than words. According to Mehrabian's research in 1971, 55% of communication, 38% of voice, 7% of words are effective. According to Cooper (1987), the body is effective at 60%, voice 30%, words 10%.

Before people become aware, they reach some clues from the face, body and sounds of other people in the environment. For this reason, the majority of the relationships in our daily life constitute nonverbal communication that reflects emotions. (Tuna, 2014).

Nonverbal communication also plays an important role in education. In class communication, the role of the teacher is ahead of many factors. Posture, clothing, tone of voice, speech, gestures and facial expressions should be used effectively by the teacher as a model.

Nonverbal communication plays an important role in the Turkish lesson which is one of the most suitable lesson for the transfer of our national culture. In this lesson, the teacher should have a good understanding of the communication. (Akyıldız, 1989).

The aim of this study is to reveal the nonverbal communication behaviors of Turkish teachers who work in secondary schools. For this purpose, the following questions were searched:

1. Do the nonverbal communication behaviors of Turkish teachers show a significant difference according to the gender variable?
2. Do the nonverbal communication behaviors of Turkish teachers show a significant difference according to the professional experience variable?

As a result of the literature review, some studies about the use of nonverbal communication by teachers in other branches have been observed. However, no such study was found related to Turkish teachers. Although nonverbal communication is one of the branches that should be used most, it is considered as a deficiency in this field and this research has been requested to be filled partially in the literature.

Method

In this descriptive study, scanning model was used. The universe of research; in 2018-2019 academic year, the center of Erzurum is 316 Turkish teachers who work in the secondary schools of Aziziye, Palandöken and Yakutiye District National Education Directorates. The sample of the study is 250 Turkish teachers working in these schools. 125 of the teachers selected as sample are female and 125 are male. Teachers are the permanent teachers of their schools and they are determined by easy (random) sampling method. Five of the completed questionnaires were not taken into consideration since more than one option was marked for one item. The questionnaire filled in by four randomly selected male teachers was not included in the evaluation to equalize the number of female and male teachers.

After the related literature review, a questionnaire was prepared to collect the data. In the first part of the questionnaire, there are two questions that determine the demographic characteristics (gender and professional experience). In the second part; there are 20 likert-type 20 expressions to determine the nonverbal communication behaviors of the teachers. Teachers have expressed their views on each statement by pointing to one of the options "strongly disagree, disagree, undecided, agree, strongly agree".

Chi-square test was used to analyze the data. The answers given to each item of the questionnaire were analyzed according to the variables determining the two demographic characteristics in the first part of the questionnaire. According to the results of this analysis, each item was interpreted and a general evaluation was made.

Results

According to female teachers, male teachers stated that they paid more attention to the distance between them and the students. They also stated that the physical conditions of the school affected the lectures more.

Female teachers stated that they used more jewelry, accessories and fragrances than male teachers. In addition, the patient stated that they told more efficient lessons on tired and sad days.

Both sexes stated that class temperature would affect the teaching performance and would want to teach lessons on rainy days. Both sexes indicate that the relationships with administrators, parents and colleagues in the school affect the teaching. Both sexes stated that they exhibited a confident, upright attitude from the moment they entered the class, that they were friendly, that they walked around the classroom to attract the attention of students, adjusted their tone of voice to the subject and class, made eye contact with students, emphasized where necessary and made no unnecessary

Those with a professional experience of 21 years and above stated that they were more likely to tell their students about faces and were less affected by rainy weather than others. Those with a professional experience of 11-15 years stated that they used their mimics more effectively than others and were more affected by the heat of the classroom environment. Those with 1-5 years of professional experience stated that they paid attention to the distance between the students and that they paid more attention to the fragrance.